

Justitiedepartementet

11 december 2024

Dnr: Ju2024/01770

VÄGAR TILL ETT TRYGGARE SAMHÄLLE – ÅTGÄRDER FÖR ATT MOTVERKA ÅTERFALL I BROTT (SOU 2024:54)

Fackförbundet ST organiserar arbetstagare inom staten eller med statligt uppdrag. Vi representerar över 100 000 medlemmar som arbetar statligt och där ingår medlemmar inom olika delar av rättskedjan och andra myndigheter som har en viktig del inom det återfallsförebyggande arbetet.

Fackförbundet ST:s inställning till utredningens förslag

Fackförbundet ST välkomnar Trygghetsberedningens utredning som lyfter fram den avgörande betydelsen av återfallsförebyggande insatser i arbetet med att motverka kriminalitet i samhället. I en tid då politiken ofta ensidigt fokuserar på repressiva åtgärder lyfter utredningen fram Kriminalvårdens bredare uppdrag och dess avgörande roll i arbetet med att förebygga återfall i brott.

Utredningen konstaterar att Kriminalvårdens verksamhet i hög grad är både kvalitativ och kunskapsbaserad. Samtidigt understryker de också vikten av att rätt förutsättningar och miljö måste finnas för att återfallsförebyggande åtgärder ska vara effektiva. Detta är särskilt relevant i ljuset av Kriminalvårdens expansion där förslagen om att normalisera dubbelbeläggningar, minska personaltätheten och sänka dygnskostnaden riskerar att undergräva dessa förutsättningar.

Vidare instämmer vi i flera av de rekommenderade åtgärderna som föreslås av utredningen. Bland annat att Kriminalvården ska få ett tydligare uppdrag samt ökad finansiering så att de i större utsträckning kan erbjuda hälso- och sjukvård, att det ska bli enklare för klienter att få tillgång till ID-handlingar, att det måste finnas bättre förutsättningar för intagna att få behandling för riskfaktorer genom olika beprövade program och åtgärder såsom fler möjligheter till sysselsättning samt bättre samverkan vid utslussning.

Vi anser dock att utredningen i vissa avseenden hade kunnat gå längre och föreslå mer omfattande åtgärder som skulle vara ännu mer träffsäkra. Detta gäller särskilt när det kommer till förbättrad samverkan mellan myndigheter, vikten av att ge bättre förutsättningar till personalen och i diskussionen om alternativ till fängelsestraffet.

Nedan kommer vårt yttranden på dessa delar.

Behovet av en ny myndighet med ansvar för det förebyggande arbetet

Många klienter inom Kriminalvården har problem kopplade till missbruk, psykisk ohälsa, otryggt boende, låg utbildningsnivå och en svag anknytning till arbetsmarknaden. Detta beskrivs av forskningen som riskfaktorer för kriminalitet. Detta innebär att återfallsförebyggande åtgärder måste bedrivas på flera nivåer inom den offentliga förvaltningen och involvera flera olika aktörer. Utredningen identifierar dock att samverkan mellan myndigheter inte fungerar tillräckligt väl. De pekar på att förutsättningarna skiljer sig beroende på var i landet individen bor, att många åtgärder är tillfälliga uppdrag snarare än permanenta, och att ansvarsfördelningen inte är tydlig. För att åtgärda detta föreslår utredningen en starkare lagstiftning där Kriminalvården bland annat får större möjligheter att ställa krav på samverkan.

Fackförbundet ST välkomnar en starkare lagstiftning men anser att utredningen borde gå ännu längre för att effektivt möta de utmaningar som finns inom återfallsförebyggande arbete. Vi menar att dagens uppdelning, där tre olika aktörer (staten, kommunerna och regionerna) ansvarar för återfallsförebyggande åtgärder skapar otydlighet kring ansvarsfördelningen och finansieringen av dessa åtgärder. Istället ser vi ett behov av en ordning där staten ges ett utökat ansvar inom det brottsförebyggande området. Vi anser att det behövs en ny myndighet med ett tydligt fokus på det brottsförebyggande arbetet, som kan säkerställa samordning och samverkan mellan olika aktörer. En sådan lösning skulle leda till en tydligare ansvarsfördelning mellan de olika förvaltningsnivåerna, mer enhetliga insatser över hela landet och skapa uthållighet när det kommer till insatser som anses vara effektiva mot kriminalitet.

Behovet av bättre arbetsvillkor

Utredningen lyfter flera exempel på hur den höga personalomsättningen inom Kriminalvården har försvårat möjligheterna att genomföra åtgärder som skulle kunna gynna klienternas rehabilitering. Vidare pekar de på obalansen mellan erfarna medarbetare och nyrekryterade som en viktig utmaning för det återfallsförebyggande arbetet.

Fackförbundet ST ser med oro på denna utveckling. I vår senaste arbetsmiljöundersökning (2024) framgår det att arbetssituationen för många anställda har blivit allt mer pressad. Sex av tio uppger att arbetsbelastningen har ökat under de senaste åren, lika många har övervägt att lämna arbetsplatsen och var tredje anställd bedömer att de inte kommer att orka arbeta fram till pensionen.

Mot denna bakgrund vill Fackförbundet ST därför understryka vikten av att medarbetarna inom Kriminalvården ges rätt förutsättningar och erbjuds goda arbetsvillkor. Detta är inte bara en arbetsmiljöfråga utan det har också en direkt koppling till klienternas möjligheter till framgångsrik rehabilitering. Kriminalvårdens verksamhet är i hög grad beroende av personalintensiva åtgärder där framgången ligger i att personalen och klienterna kan bygga upp förtroende och skapa tillit över en längre tid. För att detta ska vara möjligt krävs

kontinuitet i verksamheten och tillräckliga resurser för att sådant arbete ska kunna prioriteras samt upprätthållas.

Med tanke på den expansionsfas som Kriminalvården befinner sig i och de beräkningar som visar att personaltätheten och dygnskostnaderna förväntas minska ytterligare, ser vi en betydande risk för att förutsättningarna för ett effektivt återfallsförebyggande arbete kommer att försämrats. En sådan utveckling riskerar inte bara att påverka klienterna negativt, utan även öka belastningen på personalen ytterligare. För att Kriminalvårdens verksamhet ska vara både effektiv och ändamålsenlig krävs satsningar på personalens arbetsmiljö och arbetsvillkor. Detta är avgörande för att bibehålla kompetensen och därmed säkerställa kvaliteten i verksamheten.

Alternativ till fängelsestraffet

Fackförbundet ST välkomnar utredningens förslag om utökade möjligheter att använda alternativa verkställighetsformer till fängelsestraff. Vi anser att det är avgörande att åtgärder sätts in där de gör störst nytta ur ett återfallsperspektiv. Forskning och tillgänglig statistik visar att fängelsestraff inte alltid är det mest effektiva verktyget för att förebygga återfall. Detta gäller särskilt i de fall med behandlingsbara riskfaktorer eller där den dömde behöver stöd för att bibehålla skyddsfaktorer som kan bidra till ett liv utan kriminalitet. Även för unga lagöverträdare som bedöms vara särskilt känsliga för bestraffning skulle ett sådant system vara mer gynnsamt. Användning av alternativa verkställighetsformer skulle dessutom minska belastningen på anstalterna och möjliggöra en mer effektiv resursfördelning.

Vi ser dock att utredningen hade kunnat gå ännu längre genom att föreslå möjligheten att använda alternativa verkställighetsformer under delar av ett längre fängelsestraff, i de fall Kriminalvården bedömer det som lämpligt. Exempelvis skulle en utökning av möjligheterna till kontrollerat boende med elektronisk övervakning eller intensivövervakning (IÖV) kunna fungera som ett förberedande steg inför villkorlig frigivning, även vid väsentligt längre påföljd givet att den enskilde uppfyller förutsättningar för detta. Detta skulle också skapa motivation hos klienterna att delta i rehabiliterande program och ge dem tydligare incitament under fängelsetiden.

Shervin Vahedi

Utredare, Fackförbundet ST

Britta Lejon

Förbundsordförande, Fackförbundet ST